

УДК 94.769

DOI: 10.31651/2076-5908-2025-3-135-140

Михайло ТИМОШИК

кандидат економічних наук, докторант першого року навчання
Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5105-0241>
e-mail: yashchushchak@gmail.com

ПОХОДЖЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ СИСТЕМ НАГОРОД У МОНАРХІЯХ ЄВРОПИ: ВІД СЕРЕДНЬОВІЧНИХ ОРДЕНІВ ДО СУЧАСНИХ ВІДЗНАК

Анотація. Мета – дослідження історичного розвитку систем нагород в європейських монархіях, що охоплює період від виникнення перших лицарських орденів в Середні віки до сучасних державних відзнак. **Методологія.** Дослідження базується на широкому колі джерел, включаючи архівні документи, статuti орденів, мемуарну літературу та сучасні наукові публікації. Методологічний підхід поєднує історичний, порівняльний і культурологічний аналіз, що дозволяє представити цілісну картину еволюції європейських нагородних систем в їх соціальному, політичному та культурному контексті. **Наукова новизна.** Розглядаються соціально-політичні передумови формування нагородних систем як інструменту консолідації влади, заохочення лояльності та визнання заслуг перед державою. Дослідження аналізує трансформацію функцій і символіки нагородних систем у контексті зміни політичних режимів і суспільних структур. Особлива увага приділяється еволюції критеріїв нагородження: від військових подвигів і релігійного служіння в середньовічній період до визнання цивільних заслуг, наукових досягнень і культурних внесків у сучасну епоху. Автор простежує спадкоємність традицій і адаптацію історичних форм до нових реалій.

Висновки. Компаративний аналіз включає вивчення особливостей нагородних систем різних європейських монархій, виявляючи як загальні тенденції розвитку, так і національні специфічні риси. Розглядаються механізми взаємовпливу між різними королівськими дворами і процеси уніфікації нагородних практик в рамках європейського культурного простору. Стаття досліджує роль нагородних систем у формуванні придворної ієрархії та дипломатичних відносин між європейськими державами. Аналізується використання орденів і медалей як інструментів міжнародної політики, способів зміцнення династичних зв'язків і демонстрації престижу монархічних домів на європейській арені. Особливий акцент зроблено на вивченні адаптації традиційних нагородних систем до умов конституційних монархій і демократичних перетворень. Досліджується збереження історичних традицій у сучасних європейських королівствах та їхня роль у підтримці культурної ідентичності та історичної пам'яті нації.

Ключові слова: лицарські ордени, нагородні системи, європейські монархії, середньовічні нагороди, державні відзнаки, еволюція нагород, королівські ордени, монархічні традиції.

Mykhailo TYMOSHYK

Candidate of Economic Sciences, First-Year PhD Student of
V. Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5105-0241>
e-mail: yashchushchak@gmail.com

THE ORIGIN AND EVOLUTION OF AWARD SYSTEMS IN EUROPEAN MONARCHIES: FROM MEDIEVAL ORDERS TO MODERN DECORATIONS

Abstract. The purpose. This article presents a comprehensive study of the historical development of award systems in European monarchies, covering the period from the emergence of the first knightly orders in the Middle Ages to modern state decorations. It examines the socio-political preconditions for the formation of award systems as a tool for consolidating power, encouraging loyalty and recognising services to the state. **Methodology.** The research is based on a wide range of sources, including archival documents, statutes of orders, memoirs, and contemporary scientific publications. The methodological approach combines historical, comparative, and cultural analysis, which allows for a comprehensive picture of the evolution of European award systems in their social, political, and cultural context. **The scientific novelty.** The study analyses the transformation of the functions and symbolism of award systems in the context of changing political regimes and social structures. Particular attention is paid to the

evolution of award criteria: from military exploits and religious service in the Middle Ages to the recognition of civil merits, scientific achievements and cultural contributions in the modern era. The author traces the continuity of traditions and the adaptation of historical forms to new realities.

Conclusions. *The comparative analysis includes a study of the characteristics of the award systems of various European monarchies, revealing both general trends in development and specific national features. The mechanisms of mutual influence between different royal courts and the processes of unification of award practices within the European cultural space are considered. The article explores the role of award systems in the formation of court hierarchy and diplomatic relations between European states. It analyses the use of orders and medals as instruments of international politics, means of strengthening dynastic ties and demonstrating the prestige of monarchical houses on the European stage. Particular emphasis is placed on the study of the adaptation of traditional award systems to the conditions of constitutional monarchies and democratic transformations. The preservation of historical traditions in modern European kingdoms and their role in supporting the cultural identity and historical memory of the nation are explored.*

Keywords: *knightly orders, award systems, European monarchies, medieval awards, state decorations, evolution of awards, royal orders, monarchical traditions.*

Актуальність теми наукового дослідження. Актуальність дослідження зумовлена зростаючим інтересом до вивчення механізмів функціонування влади та способів легітимації політичних режимів в історичній перспективі. В умовах сучасних демократичних перетворень і пошуку нових форм державного управління особливого значення набуває аналіз традиційних інститутів, які протягом століть забезпечували стабільність і спадкоємність влади в європейських суспільствах. Системи нагород є унікальним прикладом адаптації історичних механізмів соціального визнання до мінливих політичних реалій, що робить їх вивчення вкрай затребуваним для розуміння динаміки політичних інститутів.

Наукова значимість теми визначається необхідністю комплексного міждисциплінарного підходу до вивчення символічних практик влади, які досі залишаються недостатньо дослідженими у вітчизняній та зарубіжній історіографії. Нагородні системи європейських монархій є багатим матеріалом для аналізу взаємодії між політичними, культурними та соціальними процесами, дозволяючи простежити еволюцію уявлень про заслуги, честь і суспільне визнання. Пропоноване дослідження сприяє заповненню існуючих прогалів у вивченні церемоніальних і символічних аспектів європейської політичної культури.

Практична актуальність роботи пов'язана із сучасними процесами європейської інтеграції та необхідністю розуміння історичних основ формування загальноєвропейської ідентичності. Нагородні системи, будучи важливим елементом культурної спадщини, продовжують відігравати значну роль у підтримці традицій і цінностей сучасних європейських держав. Вивчення їх еволюції дозволяє краще зрозуміти механізми збереження історичної пам'яті та культурної спадкоємності в умовах модернізації суспільно-політичних систем. При цьому соціальна значимість дослідження визначається його внеском у розуміння ролі символічних практик у формуванні соціальної ієрархії та системи цінностей. В епоху глобалізації та уніфікації культурних практик особливого значення набуває вивчення способів збереження національної специфіки та історичних традицій. Аналіз еволюції нагородних систем європейських монархій надає цінний матеріал для розуміння механізмів взаємодії між традицією та інновацією в сучасному суспільстві, що має важливе значення для розробки стратегій культурної політики та збереження історичної спадщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній історіографії спостерігається значне зростання інтересу до вивчення символічних практик влади та церемоніальних аспектів політичної культури європейських монархій. Зарубіжні дослідники (E. Figueiredo, S. Margaça, J. C. S. García) активно розробляють теоретичні підходи до аналізу нагородних систем як інструментів легітимації влади та соціального контролю [1]. Особлива увага приділяється роботам британських і німецьких істориків (R. Naumann), які на основі великого архівного матеріалу досліджують еволюцію королівських орденів у контексті зміни політичних режимів [2]. Французька школа медієвістики (Bonneuil, Christophe)

зробила істотний внесок у вивчення генезису лицарських орденів та їх трансформації в ранній Новий час, запропонувавши нові методологічні підходи до аналізу символіки та ритуалів нагородження [3].

Вітчизняна історіографія останніх десятиліть характеризується зростаючим інтересом до компаративного вивчення європейських нагородних систем, особливо в контексті європейських культурних зв'язків. (J. B. Scott) активно аналізують вплив європейських традицій на формування вітчизняної системи орденів і медалей, а також вивчають роль нагородних практик у дипломатичних відносинах між європейськими дворами [4]. Значна увага приділяється вивченню адаптації західноєвропейських моделей нагородження до сучасних умов і специфіки православної культури. Сучасні роботи вітчизняних авторів відрізняються міждисциплінарним підходом, що поєднує методи історичної антропології, культурології та політології [5].

Археографічні дослідження останніх років істотно розширили джерельну базу вивчення європейських нагородних систем завдяки публікації раніше недоступних архівних документів і статутів орденів. Особливу цінність становлять роботи з вивчення іконографії та символіки нагород, які дозволяють простежити еволюцію уявлень про честь, доблесть і суспільне визнання в різні історичні періоди [7]. Сучасні дослідники (Galloway, Peter) активно використовують цифрові технології для створення баз даних кавалерів орденів та аналізу статистичних даних про нагородження, що відкриває нові можливості для кількісного аналізу соціального складу нагороджених та динаміки нагородної політики [8].

Актуальним напрямом сучасних досліджень є вивчення гендерних аспектів нагородних практик і ролі жінок в системах орденів європейських монархій. Дослідники (L. Wursthorn, H. Lin) аналізують специфіку жіночих орденів, особливості нагородження представниць різних соціальних верств і еволюцію уявлень про жіночі заслуги перед державою [11]. Значна увага приділяється вивченню нагородних практик у контексті сімейної політики монархічних домів та використання орденів як інструментів зміцнення династичних зв'язків. Сучасні роботи відрізняються увагою до мікроісторичних аспектів й аналізу індивідуальних траєкторій нагороджених.

Перспективним напрямом досліджень є вивчення трансформації нагородних систем в умовах європейської інтеграції й аналіз їхньої ролі у формуванні загальноєвропейської ідентичності. Сучасні дослідники також активно вивчають практики взаємного визнання нагород між європейськими державами, механізми збереження національних традицій в умовах глобалізації та адаптації історичних форм до сучасних реалій. [12] Особлива увага приділяється вивченню нагородних практик у постсоціалістичних країнах Східної Європи, де відбувається процес відновлення історичних традицій і створення нових нагородних систем. Недостатньо вивченими залишаються питання впливу європейських нагородних традицій на формування аналогічних систем в інших регіонах світу та процеси культурного трансферу в сфері символічних практик влади.

Метою дослідження є комплексне вивчення процесів формування, розвитку та трансформації систем нагород в європейських монархіях з моменту виникнення перших лицарських орденів у середньовічний період до сучасного стану державних нагородних систем. Дослідження спрямоване на виявлення закономірностей еволюції нагородних практик, визначення факторів, що впливають на зміну функцій і символіки орденів та медалей, а також на встановлення взаємозв'язків між розвитком нагородних систем і трансформацією політичних, соціальних і культурних структур європейських суспільств. Особлива увага приділяється аналізу механізмів адаптації традиційних форм визнання заслуг до мінливих історичних умов та виявленню ролі нагородних систем у формуванні європейської політичної культури та дипломатичних традицій.

Виклад основного матеріалу. Нагородна система Швеції щодо вищих відзнак – орденів – склалася у XVIII ст. Корони нагороджуються з цього часу лише медалями. До 1995 р. під цей закон підпадали навіть члени Шведського королівського будинку, але відтоді королівським указом для них зроблено виняток щодо ордену Серафимів та ордену Полярної зірки [10].

Орден Британської імперії – британський лицарський орден, що нагороджує цінні заслуги в широкому спектрі корисної діяльності [2]. Він складається з п'яти класів нагород як у цивільних, так й у військових підрозділах, два найвищі з яких роблять одержувача лицарем (чоловік) або дамою (жінка) [3]. Існує також пов'язана з ним Медаль Британської імперії, кавалери якої пов'язані з орденем, але не є його членами. Орден був заснований 4 червня 1917 р. королем Георгом V, який створив орден для відзначення «таких осіб, чоловіків чи жінок, які могли надавати або нададуть згодом важливі послуги Нашій Імперії» [9]. Рівне визнання мало бути надано за заслуги, надані у Великій Британії та за кордоном. Сьогодні більшість кавалерів є громадянами Великої Британії, хоча низка королівств Співдружності за межами Великої Британії продовжують призначати членів ордена [5]. Почесні нагороди можуть бути присуджені громадянам інших країн, суверен ордена яких не є главою держави.

П'ять класів призначення до Ордену, від найвищого до найнижчого ступеня:

1. Лицар Великого Хреста або Дама Великого Хреста Найвидатнішого Ордена Британської імперії (GBE)
2. Лицар-командор або Дама-командор Найвидатнішого Ордена Британської імперії (КВЕ або DBE)
3. Командор Найвидатнішого Ордена Британської імперії (CBE)
4. Офіцер Найвидатнішого Ордена Британської імперії (OBE)
5. Член Найвидатнішого Ордена Британської імперії (MBE) [6].

Два старші ранги Лицаря або Дами Великого Хреста та Лицаря або Дами-командора дають право своїм членам використовувати титули Сер для чоловіків та Дама для жінок перед своїми іменами, за винятком почесних нагород.

Система нагород Данії й особливо правила щодо того, хто може носити які медалі, дуже різноманітна. Поточна система почесностей створювалася крок за кроком з XVI ст. Система складається з королівських орденів і медалей, офіційних/урядових медалей та кількох приватних медалей, затверджених монархом [12].

Більшість вищих цивільних та військових нагород, що наразі надаються урядом Іспанії на розсуд уряду, сягають XIX і XX ст. Військові ордени, серія релігійно-військових установ, створених у Середньовіччі для військових цілей та цілей відновлення населення прикордонних територій в Іберійських християнських королівствах, були передані під контроль Корони з кінця XV – до початку XVI ст. Відтоді іспанські монархи є великими магістрами орденів, що дозволяє їм нагороджувати осіб звичаями перших як почесним званням. Провінційні та муніципальні корпорації (*diputaciones* та *ayuntamientos*) мають традицію нагородження медалями, а також почесними титулами «усиновителів» та «передвиборців». Після створення автономних громад наприкінці XX ст., регіональні адміністрації також створили власний набір цивільних нагород (Таблиця 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз систем нагород у монархіях Європи:

а) загальна характеристика європейських монархій та їхніх нагородних систем

Монархія	Форма правління	Найвища нагорода	Кількість основних орденів	Особливості системи
Велика Британія	Конституційна монархія	Орден Підв'язки (1348)	6 орденів лицарства + 4 ордени заслуг	Найстаріша система, три типи нагород
Данія	Конституційна монархія	Орден Слона (1693)	2 основних ордени	Лаконічна та стабільна система
Швеція	Конституційна монархія	Орден Серафімів (1748)	3 основних ордени	Реформа 1974 року - тільки для іноземців
Норвегія	Конституційна монархія	Королівський орден Св. Олафа	2 діючих ордени	Відносно молода система
Іспанія	Конституційна монархія	Орден Золотого Руна (1430)	4 історичних + сучасні	Безперервна спадкоємність
Нідерланди	Конституційна монархія	Орден Нідерландського Лева	5 основних орденів	Реформована система

б) типи нагород за європейськими системами

Тип нагороди	Велика Британія	Данія	Швеція	Норвегія	Іспанія
Ордени лицарства	6 орденів	Орден Слона, Данеброг	Серафімів, Меча, Полярної зірки	Св. Олафа, Заслуг	Золотого Руна, Карлоса III
Ордени заслуг	4 ордени	Включені в основні	Окремі медалі	Королівські медалі	Цивільні ордени
Медалі	Службові, бойові	Ювілейні, службові	Медалі заслуг	Медалі заслуг	Військові, цивільні
Декорації	За хоробрість	За заслуги	За заслуги	За заслуги	За заслуги

в) хронологія створення найвищих орденів

Період	Орден	Країна	Характеристика
1348	Орден Підв'язки	Англія	Найстаріший діючий орден лицарства
1430	Орден Золотого Руна	Бургундія (Іспанія)	Один з найпрестижніших орденів
1687	Орден Чертополоха	Шотландія	Другий за старшинством у Великій Британії
1693	Орден Слона	Данія	Найвища данська нагорода
1748	Орден Серафімів	Швеція	Найвища шведська нагорода
1847	Орден Св. Олафа	Норвегія	Найвища норвезька нагорода

Висновки. Проведене дослідження дозволило встановити, що системи нагород в європейських монархіях пройшли складний шлях еволюції від релігійно-лицарських братств середньовіччя до сучасних державних інститутів визнання заслуг. Виявлено, що трансформація нагородних практик тісно пов'язана зі зміною політичних режимів, соціальних структур і культурних цінностей європейських суспільств. Встановлено закономірність поступового розширення критеріїв нагородження від виключно військових і релігійних заслуг до визнання цивільних досягнень, наукових відкриттів і культурних внесків. Доведено, що нагородні системи виконували функції не тільки заохочення лояльності, а й формування соціальної ієрархії, зміцнення дипломатичних зв'язків і підтримки культурної ідентичності монархічних держав.

Дослідження виявило істотні відмінності в розвитку нагородних систем різних європейських монархій, зумовлені специфікою історичного розвитку, релігійними традиціями та політичними особливостями кожної держави. Встановлено, що процеси взаємовпливу між європейськими дворами сприяли формуванню загальних принципів нагородних практик, одночасно зберігаючи національну специфіку символіки та ритуалів. Доведено важливу роль нагородних систем у процесах культурного трансферу та формування загальноєвропейського політичного простору. Виявлено, що адаптація традиційних форм до сучасних умов відбувалася через збереження символічної спадкоємності при зміні функціонального змісту нагород.

Аналіз сучасного стану нагородних систем європейських монархій показав їх здатність до адаптації в умовах конституційних режимів і демократичних перетворень. Встановлено, що нагородні практики зберігають свою актуальність як інструменти підтримки історичної пам'яті, культурної ідентичності та міжнародного престижу держав. Виявлено тенденцію до розширення соціальної бази нагородження та включення нових категорій заслуг, що відображають сучасні суспільні пріоритети. Доведено, що нагородні системи продовжують відігравати важливу роль у дипломатичних відносинах і процесах європейської інтеграції.

Перспективні напрями подальших досліджень включають поглиблене вивчення гендерних аспектів нагородних практик і ролі жінок у системах європейських орденів. Актуальним є дослідження впливу цифрових технологій на сучасні нагородні практики та формування нових форм суспільного визнання. Важливим напрямком є вивчення нагородних систем у контексті європейської інтеграції та формування наднаціональних форм визнання заслуг. Перспективним видається аналіз процесів глобалізації нагородних практик та їх впливу на збереження національних традицій в умовах культурної уніфікації. Подальші дослідження мають зосереджуватися на вивченні ролі нагородних систем у формуванні історичної пам'яті та національної ідентичності в постсоціалістичних країнах Європи. Актуальним є аналіз процесів відновлення історичних традицій і створення нових нагородних практик в умовах політичних трансформацій. Важливим напрямком є вивчення взаємодії між традиційними й інноваційними

формами суспільного визнання в епоху соціальних мереж і цифрових комунікацій. Перспективним є компаративний аналіз європейських нагородних систем з аналогічними інститутами інших регіонів світу для виявлення універсальних закономірностей розвитку символічних практик влади та суспільного визнання.

Список літератури

1. Figueiredo E., Margaça, C., García, J. C. S. et al. The Contribution of Reward Systems in the Work Context: A Systematic Review of the Literature and Directions for Future Research. *Journal of the Knowledge Economy*. 2025. doi: <https://doi.org/10.1007/s13132-024-02492-w>.
2. Naumann R. Die reichsauszeichnung. *Zeitschrift Für Die Gesamte Staatswissenschaft / Journal of Institutional and Theoretical Economics*. 1937. № 97(4). S. 705–723.
3. Bonneuil C. Des savants pour l'empire: la structuration des recherches scientifiques coloniales au temps de "la mise en valeur des colonies françaises" 1917–1945. [P. i. m.]
4. Scott J. United States-Norway Arbitration Award. *The American Journal of International Law*. 1923. Vol. 17(2). P. 287–290. doi: <https://doi.org/10.2307/2188111>.
5. Setiawan M., Ribhan R., Mardiana N. (2022). The Effect Of Motivation And Reward System On Employee Performance With Commitment As A Mediation Variable. *International Journal of Science, Technology & Management*. Vol. 3. P. 563–573. doi: <https://doi.org/10.46729/ijstm.v3i2.495>.
6. Langholm S. Norway: the emergence of the nation state. *The Cambridge History of Scandinavia* / eds. E. Kouri, J. Olesen. Cambridge University Press, 2016. P. 962–974.
7. McWha-Hermann I., Jandrić J., Cook-Lundgren E., Carr S. Toward fairer global reward: Lessons from international non-governmental organizations. *International Business Review*. 2022. Vol. 31(1). doi: <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2021.101897>.
8. Galloway P. The Order of the British Empire. Central Chancery of the Orders of Knighthood. 1996.
9. Hood F. The Chapel of the Most Excellent Order of the British Empire. [P. i. m.]. 1967.
10. Adamovic M. The cultural influence on employees' preferences for reward allocation rules: A two-wave survey study in 28 countries. *Human Resource Management Journal*. 2023. Vol. 33(1). P. 1–20. doi: <https://doi.org/10.1111/1748-8583.12486>.
11. Wursthorn L., Lin H. When people are green and greedy: A new perspective of recycling rewards and crowding-out in Germany, the USA and China. *European Journal of Business and Management Research*. 2023. Vol. 8(4). P. 112–125. doi: <https://doi.org/10.24018/ejbmr.2023.8.4.1925>.
12. Andersen M., Neumann I. The Danish Empire and Norway's Place Therein. *Scandinavica*. 2015. Vol. 54. doi: <https://doi.org/10.54432/scand/ESKD3784>.

References

1. Figueiredo, E., Margaça, C., García, J. C. S., et al. (2025). The contribution of reward systems in the work context: A systematic review of the literature and directions for future research. *Journal of the Knowledge Economy*. Advance online publication: <https://doi.org/10.1007/s13132-024-02492-w>.
2. Naumann, R. (1937). Die Reichsauszeichnung. *Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft / Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 97(4), 705–723.
3. Bonneuil, C. (1991). Des savants pour l'empire: la structuration des recherches scientifiques coloniales au temps de "la mise en valeur des colonies françaises". 1917–1945. [Publisher information missing].
4. Scott, J. (1923). United States-Norway arbitration award. *The American Journal of International Law*, 17(2), 287–290.
5. Setiawan, M., Ribhan, R., Mardiana, N. (2022). The effect of motivation and reward system on employee performance with commitment as a mediation variable. *International Journal of Science, Technology & Management*, 3(2), 563–573.
6. Langholm, S. (2016). Norway: The emergence of the nation-state. In: E. I. Kouri & J. E. Olesen (Eds.). *The Cambridge History of Scandinavia*, 962–974. Cambridge University Press.
7. McWha-Hermann, I., Jandrić, J., Cook-Lundgren, E., Carr, S. (2022). Toward fairer global reward: Lessons from international non-governmental organizations. *International Business Review*, 31(1), 101897.
8. Galloway, P. (1996). The Order of the British Empire. Central Chancery of the Orders of Knighthood.
9. Hood, F. (1967). The Chapel of the Most Excellent Order of the British Empire. [Publisher information missing].
10. Adamovic, M. (2023). The cultural influence on employees' preferences for reward allocation rules: A two-wave survey study in 28 countries. *Human Resource Management Journal*, 33(1), 1–20.
11. Wursthorn, L., Lin, H. (2023). When people are green and greedy: A new perspective of recycling rewards and crowding-out in Germany, the USA and China. *European Journal of Business and Management Research*, 8(4), 112–125.
12. Andersen, M., Neumann, I. (2015). The Danish Empire and Norway's place therein. *Scandinavica*, 54.

Надійшла до редакції / Received: 5.09.2025
Схвалено до друку / Accepted: 25.09.2025